

FLORA MUNDI

A VAJDA JÁNOS TÁRSASÁG
KÖNYVSOROZATA
IV.

BRAZILIA ÜZEN

BUDAPEST 1939

BRAZILIA ÜZEN

MAI BRAZIL KÖLTŐK

RÓNAI PÁL FORDÍTÁSAI
OCTAVIO FIALHO
ELŐSZAVÁVAL

A VAJDA JÁNOS TÁRSASÁG KIADÁSA

ELŐSZÓ

Egy kötetre való modern brazíliai vers jelenik meg magyarul s olyan kitűnő műfordítói tolmácsolásában, mint Rónai Pál: ez az esemény megérdemli, hogy Magyarországon és Brazíliában egyaránt felfigyeljenek rá.

A felfedezés lázas izgalmában indul útjára ez a könyv, mint hajdan a duzzadó vitorlájú ibériai gályák — s úgy látszik, a fordító valóban fedezett fel a modern Brazíliai költők kifejezésében új, az idegek mostani háborújában vergődő Európában még nem túlságosan gyakori elemeket.

Egyetemes műveltség kell ahhoz, hogy valaki „a másik Brazíliát” értékelni tudja. Rónai Pál, aki a portugál irodalomnak is alapos ismerője, meg tudta látni, hogy a „brazíliai műveltség már régóta nem az európai civilizáció puszta vetülete s a brazil irodalom gazdag és buja tenyészetének eredetiségét méltán csodáljuk. Nem lehetetlen, hogy néhány évtized múlva Európa költői brazil társaik művéből fognak ihletet és új élményeket meríteni.”¹

Rónai Pálnak ez a szép könyve a magyar kultúra becsületére válik. Egy idegen költészet termékeit, amelyek a művészet világforradalma óta megtett úton biztató és konstruktív eredményt jelentenek, hibátlan magyar versekben mutatja be honfitársainak.

A *pastiche*, a pótlékok és főleg a hamis tradíciók ellen Brazíliában is támadt forradalom. Ott is

¹) A Vajda János társaságban 1939 június 13-án tartott előadásból.

a valóság értelmét kezdték keresni. S míg ez a lázadás a politikai, művészi és szellemi mimikri minden válfaja ellen harcot indított, a braziliai költészet ugyanolyan hévvel tombolta ki magát a futurizmusban, kubizmusban és egyéb szélsőségekben. Programmszerűen igyekezett végleg megzavarni az utánzó szemlélődés és az átlag-kultusz békés csendjét. Persze azután új értékeket kellett teremtenie — már amennyire a teremtés szó az emberre vonatkozatható. A „teremtő” ember nem tesz mást, mint újra meg újra szétbontja és összerakja a természetet s kiemeli az éltető elemet a felbomló anyagból és a szellemből, amely a kishitűekben elsorvad.

Ma Brazíliában a költészet egy új, eredeti és találékony szellem megnyilvánulása. Magaszabta törvényei keretében jellegzetes erőfeszítéssel igyekszik korunk legegységesebben emberi tartalmához igazodni. Ez a törekvés hamarosan kifejlesztette a megfelelő technikát is. Hagyjuk figyelmen kívül vagy talán bocsássuk is meg e kétségtelenül genuin költészet néhány, tropikus szenzualizmusból eredő túlzását: bizonyára vannak eredeti, Európában nagyrészt még ismeretlen értékei.

Ezek az értékek vonzották Rónai Pált s oltották belé a felfedező lázát. Ez a fogékony temperamentumú költő habozás nélkül indult meg új szellemi kalandok, új kincsek keresésére. Bevezetésében honfitársai elé vetíti Brazília szellemi arcát s rámutat a fajkeveredés hatalmas és biztató ígéretere; figyelmeztet, hogy vannak nemzetek, mint Brazília is, melyek már nem elsősorban a háboruért élnek. (Az emberjogok ünnepélyes kihirdetése óta a derék vadembernek volt arra is ideje, hogy elgondolkozzék a törvényes egalitarizmus sok hátrányán, és a *secundum Johannem Jacobum* értelmezett szabadságban rejlő sok csalódáson.)

Rónai Pál könyvének olvasói bizonyára örömmel üdvözlik majd e remény lobogóját hajója előár-bocán.

Adná Isten, hogy a fiatal Amerika szellemi kin-

csei hozzájáruljanak egy új európai renaissance mielőbbi kialakulásához. A XVI. század humanizmusa, mely a gondolkodás legkisebb erőfeszítésének elvét hirdette és a mechanika törvényeit alkalmazta a szellemre, a modern ember patológikus aggodalma előtt lassankint elveszti hitelét. Az új renaissance költője az életmisztérium szabad kutatásán alapuló emberjogokat fogja hirdetni azzal az alázattal, amely nélkül nincs gondolatszabadság, annak a fénynek világosságában, amely — mint kiderült — nem lehet sem fizikai, sem matematikai.

OCTAVIO FIALHO
Brazília budapesti követe

BEVEZETÉS

Akik ebben a kötetben elsősorban exotikus érkességet, néprajzi adalékokat keresnek, bizonyára csalódní fognak. Egy fiatal energiáktól duzzadó, fejlődő, egyre mélyebb szellemi életet élő kultúrnép kultúrált költészetét szeretném itt bemutatni a magyar közönségnek.

A braziliai irodalomban a költészet mindmáig megőrizte vezető szerepét; rajta keresztül ismerhetjük meg legjobban a braziliai lélek érzéseit, vágyait, érdeklődési körét, törekvéseit.

Fordításaim a mai braziliai költészetet ismeretik. A századforduló költői közül csak egy pár kiválóbb egyéniség (Cruz e Souza, Olavo Bilac, Vicente de Carvalho, Alberto de Oliveira) szerepel, akik részben már a mai költészet útjait is kijelölték. A többiek mind kortársaink s általában a 40—50 évesek már elismert nemzedékéhez tartoznak, de a legfiatalabb költőgenerációt is (Adalgisa Nery, Augusto de Almeida Filho, Lobivar Matos) bemutatja néhány vers. Így e kis gyűjteményben mégis három költő nemzedék s jóval több irány és iskola képviselői találkoznak: ezért talán az egészből kibontakozó kép nem eléggé egységes.

Könyvem kis terjedelme viszont nem engedte, hogy a modern brazil lírának ez a képe csak megközelítőleg is teljes legyen. Ennek különben más akadályai is voltak. Egy-egy braziliai könyv megszerzése hónapokat vesz igénybe. De a nagy fizikai távolság a szellem területén is megnehezíti a tájékozódást és könnyen előfordulhat, hogy az európai szemlélőt hamis perspektíva akadályozza meg az arányok helyes megítélésében. Nem egyszer sajnálattal kell lemondani érdekes és jellemző versek lefordításáról: a két nyelv hangulati értékei, a két környezet társadalmi, történelmi, lelki összetevői annyira különbözők, hogy a fordítás hatása teljesen

más jellegű lenne, mint az eredetié. S viszont annak a kísértésnek sem tud mindig ellenállni a fordító, hogy egy-egy költő sok verse közül a saját ízlésének és temperamentumának legmegfelelőbbet válassza a költőre legjellemzőbb helyett.

Munkámat az is megnehezítette, hogy más nyelven hasonló brazil versfordítás-gyűjteményt nem ismerek. Talán egyszer lesz még alkalmam arra, hogy a braziliai költőkből terjedelmesebb és rendezesebb gyűjteményt állíthassak össze, amely megérdemli az antológia nevet. Addig is remélem — még ha akaratlan munkatársam, a véletlen, a kelténél talán nagyobb szerepet játszott is a versek összeválogatásában — hogy sikerült nagyjából helyes fogalmat adnom az új braziliai költészet jellemző vonásairól és színeiről, tárgyairól és főbb képviselőiről, tartalmi gazdagságáról és emelkedett eszményeiről.

Az anyag ciklusokra osztása persze önkényes, de egy mereven időrendi beosztás alig könnyítette volna meg jobban a tájékozódást, hiszen a legtöbb felvett költő ugyanegy évtizeden belül született. (Ezért az életrajzi évszámokat is csak a ma már nem élő szerzőknél adtam meg.) Így az olvasó az *elefántcsonttorony* arisztokratikus csendjéből egyre távoluló körökbe érkezik: útja először *lélektől lélekig* visz, azután az újra felfedezett *Brazília* változatos vidékein át a *Mira Coeli* egyetemes humánumába és misztikus látomásába torkoll.

1500-tól kezdve, mikor a portugál Cabral felfedezte, a tropikus fauna jellegzetes növényéről, a brazil fáról elnevezett roppant terület portugál gyarmat maradt; közben néhány évre a francia, majd holland uralmat is kipróbálta, s egyidőben Portugáliával együtt spanyol fennhatóság alá is került. Az 1822-ben megalakult önálló braziliai császárságot 1889-ben váltotta fel a köztársaság. Igazi braziliai irodalomról csak a politikai önállóság megszerzése óta lehet szó.

Megértéséhez meg kell említenünk a brazil kultúra néhány legjellemzőbb sajátosságát. Ez a kultúra az európaiaktól eltérően nem szerves helyi képződmény. Brazília, melynek bennszületett civilizációja szinte nyom nélkül megsemmisült, előzmények és átmenet nélkül vett át egy másik, nem az ő testére szabott kész civilizációt, hogy azután rohanva asszimilálja négy évszázad alatt két évezred eredményét. Az erdők meztelen vadembere és a nagyvárosi felhőkarcoló lakója között aránylag kis időbeli távolság van s így az összeütközés természet és technika, patriarchális életformák és modern ritmus között még fájdalmasabb.

Az északamerikai viszonyokkal való összevetés újabb sajátosságra világít rá. A költészet faji talaja itt sokkal gazdagabb, mint a például az Egyesült Államokban. A portugál, francia, holland hódítók indián őslakók millióit szorították vissza a szárazföld belsejébe, s azután három évszázadon keresztül milliószámra hozták Afrikából a néger rabszolgákat. Csakhogy itt nem volt faji elkülönülés: így Brazília mai lakossága legnagyobb részben ennek a három fajtnak a keveréke, s a brazil civilizáció, Afranio Coutinho szavával élve, mulatt civilizáció. Ha még tekintetbe vesszük, hogy maga a fehér elem is hány különböző fajhoz tartozik, megértjük Rudiger Bident, aki Braziliát óriás „laboratory of civilisation”-nak nevezi. Gobineau, a modern fajelmélet őse, megjósolta a múlt században, hogy Brazília néhány évtizeden belül kongói színvonalra fog süllyedni. Egyelőre azonban a roppant kísérlet éppen ellenkező eredményt mutat: a hatalmas lombikban tovább keveredik a százféle vér és a brazil költészet újszerű gazdagsága, villódzó ragyogása, mélyen emberi pátosza innen meríti eltérő nedveit. A fajkeveredés az irodalom számára nemcsak termékenyítő és egyéniségadó erő, de örök téma és problémaforrás is.

A nyelv viszont a többi délamerikai kultúráktól különíti el a brazil műveltséget. Az egyéb spa-

nyol nyelvű ibéro-amerikai irodalmak éppen közös nyelvük miatt gyakran összefolyók, határaik elmosódtak: a braziliai irodalomnak a portugál nyelv külön szint, határozottabb és egységesebb nemzeti jelleget ad. Ez a kiszakadt hispániai dialektus, amely fokozatosan vált el, a spanyoltól s önálló életet valójában azóta él, hogy Camoens egy bonyolult és nagyigényű irodalom nyelvénvé tette, új, lágy csengése mellett sok változatlanul megőrzött latin elemet, a spanyollal közös meglehetősen tekintélyes arab szókészletet és egy észrevehető francia hatás nyomait hozta magával tengerentúli új hazájába. Ez a nyelv, melynek költői erejéről ép e kötet első verse, Aristeo Seixas szonettje szól, Brazíliában tovább fejlődött: szókincsét az ősi indián tupi dialektusok gyarapították hely-, állat-, növénynevekkel, a varázslás és babona szavaival, a néger nyelvjárások hatása pedig szófűzését lazította meg, kifejezéseit tette szemléletesebbekké s egyben logikátlanabbakká. A bevándorlók különböző nyelveinek és az északamerikai technikai civilizációnak a hatása is hozzájárul ahhoz, hogy az egykori anyaország nyelvétől mindjobban elváljék s ma már tudatos mozgalom is követeli, hogy a brazil nyelv helyesírását, nyelvtanát és szóanyagát a portugáltól függetlenül kodifikálják.

Míg gyarmat volt, Brazília Portugáliából kapott egy kifinomult, de Camoens óta fokozatosan hanyatló irodalmi kultúrát. A régi dicsőség mindjobban elhaló fényét sirató anyaország, melynek népdala, a *fado*, még nevében is hirdeti a fátum előtt tehetetlenül meghajló fájdalmas melankóliát, nem adhatott új ösztönzéseket, lendítő befolyást lassan-lassan elszakadó gyarmatának. A politikailag felszabadult Brazília új lelki irányítást keres: félénken induló ujjászületése hamarosan a francia szellem nyomába szegődik. Csaknem az egész XIX. századon végig ez a szellem gyarmatosít és termeli százával az irodalomban mohó szerelmeseit és utánczóit.

A braziliai költőket Chateaubriand tanítja meg arra, hogyan nézzék az egzotikumot európai szemmel s azután százévi erőfeszítéssel tudnak csak leszokni róla. A romantizmus meghódítja Brazíliát: nem egyszer az imitáció tökéletesebbé válik az eredeténél. Itt mindent komolyan vesznek, ami Európából jön és a romantikus költők elhiszik, hogy nekik csakugyan egy kivételes élet lázában kell elégniük. Gonçalves de Magalhaesnél, aki a nagy európai témákat hozta át a portugál forrás elszáradtával kiapadt brazil költészetbe, a világfájdalom még talán csak a kellemes szalonélethez élő diplomata álarca: de már Gonçalves Diasban, aki virtuóz művészettel átvett európai formákban az őslakó tupik regéit éleszti fel, az örök kiegyensúlyozatlanság tipikus képviselőjét hajtja folytonos bolyongásra kevert árja-indián-néger vére: s az épen nem véletlen, hogy utána az új iskola négy titánja közül egyik sem éri meg a huszonöt évet: Alvares de Azevedo aki az orgiákban már tizenkilenc éves korában sem talált izgalmat és mesterkélt satanizmus álarca mögé rejtette csömörét ép úgy nem, mint Junqueira Freire, akit tizenöt éves korában ért az egész életre szóló szerelmi csalódás s taszította a kolostorba, ahol egyébként szintén nem talált megnyugvást; a tüdőbajos Casimiro de Abreu sem, akinek egész költészete az élettől és a szerelemtől való rettegés s az elvesztett otthon nosztalgikus siratása; sem a rab-szolgafelszabadítás ragyogó bajnoka, Castro Alves, aki egyik versében az elnyomott Magyarországot is megsiratta. Csupa regénybeillő meteorsors — de művészetük még nem eléggé nem-európai.

A Parnasse és a szimbolizmus követői átveszik francia mestereik elméleteit, de gyakorlatukban már-már felhangzik egy-egy új hang. Az előbbiekből közül Olavo Bilac hazájában páratlan népszerűségre tett szert; egyetlen szonettjéről könyvet írtak; felolvasásai után nyakába borult egy-egy lelkesebb hallgatónője, sőt egy író társa hódolatból térdre hull

előtte. Szonettjeit, melyek egyikét bemutatom, még ma is egész Brazíliában szavalják. Tökéletesre csiszolt kissé hideg verseiből minden *couleur locale* hiányzik, mégis van bennük valami elemezhetetlen trópus csillámlás.

Alberto de Oliveira hibátlan versein is megismerni a francia hatást, de a Parnasse megkövetelte *impassibilité* mögött már felvillan nála az elfojtott szenvedélyesség. Ugyanez érvényes a második parnasszista nemzedék költőire: Manuel Carlosra, Correea Juniorra, Pedro Saturninora s még sok másra, akármilyen kidolgozandó „feladatuk” tárgya: az erkélytartó kariatid, az otthoni kertben nőtt lilium vagy a költő szobájának négy fala.

Vicente de Carvalho, a brazil Parnasszus harmadik nagy képviselője, *Levél V. S.-hez* c. versében, amely gyűjteményem leghosszabb darabja, a természetes élet és a modern civilizáció konfliktusát tükrözi egy vadember lelkében; talán ez a vers a megindítója annak a maig sem befejeződött folyamatnak, amelyet Brazília költői felfedezésének nevezhetnénk. A romantika heroikus-idillikus indián-szemlélete már a múlté, de az ősök természetes és szabad élete még a humor és a realizmus szemüvegén át nézve is kíváncsabb, mint a modern élet bonyolult zűrzavara.

A szimbolista irány vezére a korán elhalt néger Cruz e Souza, kit francia mestereitől erősebb, bár néha tartalmatlanabb pátosza különböztet meg. Költészetéből minden szociális elem s minden forradalmiság, még az esztétikai is, hiányzik; egyetlen hangot sem talált faja szenvedéseinek közvetlen kifejezésére, de alaphangulata, a sokszor tárgyalt fájdalom nyilván a testvérkeresés, az „örök sziget” gyökereiből táplálkozik.

Egyébként a szimbolizmus, amely eredetileg éppen a Parnasse érzéketlensége, tudományossága és tárgyilagossága ellen irányuló visszahatás, Brazíliában nemsokára egybeolvadt ellenfelével. A két irány különbségeit maguk a költők sem látták vilá-

gosan s az összetévesztést még jobban megkönnyítette leggyakoribb közös formájuk, a szonett, melyet egyébként még ősi portugál, camoensi hagyományok segítettek abban, hogy a braziliai lírának szinte nemzeti kifejezésévé váljék. (Mint ilyent magasztalja Menotti del Picchia *A szonett*hez c. versében.)

Az új braziliai költészet forradalma a huszas évek elejére esik. Hangos volt és nagy visszhangot keltett. Bölcsőjénél ugyan megint európai gondolatok álltak, a futurizmus, dadaizmus, szürrealizmus, célja és eredménye mégis az idegen befolyás elleni visszahatás. A szabadvers egy időre számúzi a kötött formákat, de lázadó türelmetlensége azóta mintha lehiggadt volna s valami hallgatólag kompromisszum eredményeként kialakult az a szabálytalan, de ritmikus, többé-kevésbé egyforma hosszú sorokból álló, vers és próza közt lebegő forma, melyet e kötet több versében is megtalál az olvasó. Az úgynevezett modernizmus tartalmi újítása még fontosabb volt: költői újra felfedezték maguk körül a világot s elsősorban Brazíliát. Nem mintha országuk nem lett volna mindig a felfedezések országa: de most a romantizmus merész expedíciói helyett az „ismert” dolgokat kellett újra felfedezni.

Ilyenek voltak a falu és a kisváros. Paulo Setubal idilleket bányászott monoton egyhangúságukból. Ribeiro Couto, ez a mély költő, akit több versében mutatok be, először szintén szentimentalizmusán keresztül látja a vidéki állomást, amin átröpíti a gyorsvonat; egy későbbi kötetében már le is száll az állomáson s most már kötetlen verseiben fölényes és aláhuzatlanságában finom iróniával lát rá a vidéki élet lényegére. Ez a fölény akkor sem hagyja el, mikor Rio de Janeiro fölé hajolva a metropolis rohamos szívverését hallgatja s még talán akkor sem, mikor *Párbeszéd a boldogságról* c. versében az emberi örök boldogtalanság mélyére ereszkedik.

Mario de Andrade egyetlen verssel szerepel, de ez az új brazil költészet egyik legismertebb alkotása, a *Kaucsukfacsapoló altatódala*; a költőt erős szociális érzése vezeti el felfedező útján az őserdő mélyén kínlódó munkáshoz, Brazília igazi jelképéhez.

Jore de Lima Brazíliaszerte szavalt verse, *Ez a fekete Fülö* a folklóre irányában tágitja a költészet skáláját; ezen a primitív népi epikához annyira közelálló darabon kívül két másik, teljesen eltérő jellegű vers nemes humanizmusával és keresztény miszticizmusával talán fogalmat ad ennek az igaz művésznek a sokoldalúságáról.

Az új költészet kedvenc műfaja az epikus magköré fűzött lírai ciklus. Az örökké változó, Proteuszarcú Menotti del Picchia *Juca Mulato* és a tropikus pátoszú, barokkos gazdagságú Cassiano Ricardo *Martim Cerere* című ciklusaiból fordítottam egy-egy lírai részletet.

Ronald de Carvalho, akinek korai halála a mai braziliai irodalom nagy vesztesége, *Egész Amerika* című kötetében az újvilág lelkének egységét akarta megragadni: ebből való Brazília című freskója, amely a szimultanista költészet jelentős alkotása marad.

Manuel Bandeirának, a modernizmus „keresztelő Szent Jánosának” költészetét itt közölt két verse sajnos csak egyetlen oldaláról, a művészete gyökeréig ható pesszimista életérzésben jellemzi.

Augusto Frederico Schmidtnek, a szabadvers virtuózának transzcendentális szomorúságát egyetlen kiválasztott költeménye épen csak sejtetheti. Francisco Karam túlfinomult szerelmi lírájáról, Tasso da Silveira szűkszavúságában is festői és metafizikai ihletű művészetéről, Carlos Drummond de Andrade megkapó esztétikai nihilizmusáról szintén egy-egy versük próbál fogalmat adni.

Két nőköltő szerepel a kötetben: Cecilia Meireles érzelmes monológja egy finom és halkszavú költészet egyik jellemző darabja; Adalgisa Nery meztelenül őszinte, férfiasan komoly és erős hangú li-

rájában egy aktívabb nemzedéket szólaltat meg. A legfiatalabb brazil költészet egy-egy vonását rajta kívül még Lobivar Matos, a bororo indiánok költőjének regionális ihletű rajza és Augusto de Almeida Filho egy spiritualista verse mutatja be: kár, hogy éppen ezekből a versekből alig derül ki mindhár-muk működésének egy közös tulajdonsága, az erős szociális beállítottság.

Sajnálattal állok meg itt; sok költő érdemelne még említést s még több vers fordítást. Ha most tartanom is kell magamat a terjedelem szabta szűk határokhoz, remélem, hogy az idők folyamán ki tudom egészíteni ezt a szerény gyűjteményt.

Kedves kötelességemnek teszek eleget, midőn köszönetet mondok mindazoknak, akiknek segítsége nélkül ez a kötet nem jöhetett volna létre: elsősorban a kötetben szereplő költők nagyrésznének, akik műveik megküldésével s nem egyszer értelmezésével voltak segítségemre, és mellettük Brazília budapesti diplomáciai képviselőinek, akik munkám iránt oly lekötelező érdeklődést tanúsítottak. Közülük Mario Moreiro da Silva volt budapesti, jelenleg bécsi konzul volt első kedves tanítómesterem a portugál nyelvben; S. de Souza Leao-Gracie, volt budapesti, jelenleg stockholmi követ könyveket bocsátott rendelkezésemre; Octavio Fialho, jelenlegi budapesti követ előszavával tisztelt meg; Joao C. de Moraes követségi titkár felvilágosításaival és magyarázataival könnyítette meg munkámat. Nagyrészt az ő érdemük, hogy a brazil költészet ez első magyar nyelvű gyűjteménye megjelenhetett s így megtörtént az első kísérlet arra, hogy a magyar olvasó megismerhesse ezt a térben annyira távoli, de a szellem területén annyi pontban rokon irodalmat.

Rónai Pál

ELEFÁNTCSONTTORONY

A PORTUGÁL NYELV
ARISTEO SEIXAS

Sötét és meddő, mint a sűrű éjjel,
Termékeny és világos, mint a napfény,
Kincsét sokszor pazarlón szórja széjjel,
Máskor meg hallgatag, mogorva, fösvény.

Ha avatott kéz nyúl hozzá eréllyel,
Vagy ékes ajkak közt nyíl néki ösvény,
Hol ellágyul, hol lázong szenvedéllyel,
Hol haldoklik, hol felgyúl, bűvös ötvény,

Csak vad parancstól fordul el unottan.
Légy áldott, rejtelmeknek furcsa nyelve,
Ki színnel, hanggal, illattal vagy telve,

Kiben hiába vágytam lenni mester,
Kiért ezerszer vergődtem, dadogtam
S küzdtem lihegve egy-egy csonka verssel.

A SZONETTHEZ
MENOTTI DEL PICCHIA

Ne félj szonett, ha szíd pár aljas elme,
én az oltárra teszlek, mint egy ritka
kelyhet. Tizennégy rímed a kalitka
honnán frissen trilláz az ég kegyelme.

Tizennégy sorod álmokszőtte kelme,
száz kinnak, vágnak szunnyad benne titka,
a versek népének lettél te tiszta
formája, benned sírt minden szerelme.

A lírád mélyén most is ott rezeg még
egy ős eszmélet, egy bús-édes emlék,
fajunk szava a bűvös éjjelen,

mikor valahol a brazil határon
először sírt dal portugál gitáron
s Brazília egyszerre megjelent.

A PÓK SZERELME

OLAVO BILAC (1856—1918)

Nézd, bársonyos busa potroha hogy remeg,
Nyolc csillogó szemében parázsló furcsa láz,
Lustán sütkérezik a nyári nap meleg
Fényén és leng mögötte az ingó kusza ház.

Nyugodtan szállhatok, ne féljeteK, legyenek!
A vágytól elbutítva elpetyhüdt a vadász.
Állkapcsa lóg s mohón várja a szörnyeteg,
Hogy gerjedő hevét már lehűtse kurta nász.

Jön már a hím. Nézd, hogy fut, hogy rohan a falánk!
Dalként felzeng a perc, sajgó gyönyöre mély;
Egy napsugár tüében a háló csupa láng.

A nöstény jóllakott s holtan hull le a férj. . .
Boldog, kit akkor szúrt át az orgyilkos fulánk,
Mikor a vég öröm és gyötrelme a kéj.

VÁGYÓDÁS

ALBERTO DE OLIVEIRA (1859—1937)

Pálma lennék, kék hegy ormán égbe szökellő,
Felhők s csillagok közt! Szűz testemet kitárnám,
Mikor a tengerről lebben az enyhe szellő,
Zöld legyezőimet felváltva nyitnám, zárnám,

Trónom magaslatáról csak hallgatnám a nappal
Ezer zaját, míg a virágok hangja kék
Beszélgetésbe kezd észrevétlen a nappal
S az első sugarak tüzén kigyúl az ég.

Hallgatnám, hogy tör fel lábam alatt zsibongva
A fák zengő, meleg lelke a völgyi reggel
Keze alatt, amely virágukat kibontja
És a folyók tükrét behinti új tüzekkel.

Büszkén vegyíteném e hangversenybe lombom
Magasztos moráját és elkísérném végig
Messze a tér fölé, túl a tág horizonton
S kinyújtóznék az égit.

Fa lennék s tudnám, hogy az emberszív, mely mostan
Bennem vibrálva ver, az dobban bennem újra,
S én szétsimítanám minden kicsike rostban,
Az ágak végein remegni minden ujjba.

S éjjel, mikor minden dolgok felett a bánat
Elárad, mit a hold ezüstös ege sző,
Magam virrasztanám, mint zászló, a világot,
S míg csendben lengene sok könnyű legezőm,

Végre elmondhatnám egyszer a csillagoknak
Mit nem mondhattam el, míg testem pálma nem lett,
Mik egyszerű növénylelkem mélyén sajognak,
A legapróbb rezgést s a legnagyobb gyötrelmet.

S ha az éj közepén megindulna az orkán
S ágamat tépve vad szél rontana nekem,
Én rendületlenül, költő, velük dalolnám
Győzelmi énekem !

S mit most nem tudok úgy elmondani, hogy értsed,
Megvallanám, anyám, Természet, hogy szeretlek —
S te megértenéd, mint a madárdalt megérzed
Vagy a viharokat, mik habot habra vetnek.

S kérnélek, hogy később majd egy virágkehelyben,
Vagy a napban, melyre színpompád viasszút,
Vagy egy kis féregben maradjon fenn a lelkem,
Hogy gondolhassak Rád mindig és mindenütt.

KARIATID
MANUEL CARLOS

Fáradt vállán emelve a szörnyű súlyú párkányt,
Míg meztelen testén a kemény izmok dagadnak,
Ellenszegülve zordan a szélnek és a napnak
Áll mozdulatlanul a régi balkon árnyán.

Sokszor már-már leroskad, úgy érzi, de e márvány-
Ajkak panaszra gyáván még sohasem fakadtak,
Hiába zúg az orkán, amíg meg nem szakadnak
Izmai, itt fog állni, hűséges őr a vártán.

A zöld mohát fölötted, mely búsán csüng a kőről,
Elnézem néha én és elmélyedek szemedben,
Amely a térbe fúrva csak álmodik meredten . . .

Szobor, bár volna szód, hogy fájdalmadat kimondja,
És fáradságodat, mely szegény vállad lenyomja
S a gyilkos csüggedést, amely csendben megőröl !

EGY TŐ LILIOM
PEDRO SATURNINO

Kislány voltál, anyám, magad is gyermek,
de már úgy hoztad félve azt a tő
liliomot, mint gyermekét a nő
s elültetted gonddal a régi kertnek

egyik zugában, hol még egyre nő,
a sok virág és bú alatt nem ernyed,
pedig azóta az irigy idő
gyommal, bozóttal verte fel a kertet.

Aztán születtem én s ez a fehér tő,
mit úgy szerettél, mint önnön fiad,
a testvérem lett, kedves és megértő.

A giz-gaz közt áll és arcodra gondol,
és míg belőlem sajgó rím fakad,
fehér szirmokat sír a fájdalomtól.

A SZOMORÚ KÖLTŐ NÉGY BARÁTJA
CORREA JUNIOR

Van négy barátom, négy derék, igaz társ,
hű ápolók, vigyáznak hallgatag.
Nem tudja azt más,
hogymilyen híven, némán állanak,
s nem hosszú nekik semmilyen virrasztás.

Ők magasak és olyan színesek,
mint a költőknél egy-egy szép hasonlat,
és szívesek:
ha szenvedek, diszkréten rámhajolnak,
hogy kihallgassák fájó szívemet.

Ők tiszták és jók. Szép álmok alatt
leng, ring az ágyam,
s ők virrasztanak, míg az éj halad.
Emberi kéz nem simogat ily lágyan:
oly mások ők, társaim — a falak.

LÉLEKTŐL LÉLEKIG

LELKEK BÖRTÖNE
CRUZ E SOUZA (1862—1898)

Jaj, minden lélek egy börtönben sorvad,
A sötétségben rács mögött zokog
S ablakán túl a mindenség lobog,
Tengerek, éjek, csillagok és holdak.

Mert semmi sem közömbös a fogolynak,
Mit el nem ér, az mind vonzó titok.
Ő rab, de álma felszáll s ott suhog,
Hol a tiszta Tér hullámai folynak.

Ó elnémított, foglyul ejtett árva
Lelkek, kiket a bánat tart bezárva
A magány súlyos lakatja alatt,

Ti nem tudjátok, hol az égi kulcsár,
Csak várjatok, csikorog-e a kulcs már,
Mely megnyitja a titkos kapukat.

ARRÓL, AKI EGYSZER ELJÖN
CECILIA MEIRELLES

Oly későn jön majd, hogyha eljön egyszer,
Olyan későn és oly magánosan,
Hogy ráismerni még az este sem mer
És az út se, amelyen átoson . . .
Oly későn jön majd és magánosan.

A lámpát én addigra már eloltom
És míg elborít búsan a setét,
Magányom mélyén az álomba fojtom
A várakozás keserű hevét,
Amíg elborít búsan a setét.

S mikor szememben már kérdés se rebben
És minden emlék fénye kialudt,
Tán éppen akkor gondol rám a csendben,
Kit lassan-lassan hoz felém az út . . .
Mikor már minden emlék kialudt.

Talán az ajtómon is bekopogtat,
Nevét nem mondja, szótlanul belép,
A bánat addig már félholtra koptat
S már nem várom senki jövetelét,
Mikor az ajtón szótlanul belép.

Ugy jön a csendes esti pillanatban,
Mint elkésett, régvárt illúzió,
A szerelemről mond majd gondolatban
Bűvös szokat, miket hallgatni jó,
Mint elkésett, régvárt illúzió.

Lehet, hogy majd felébreszt a sötétben
Szava, mely lágyabb lesz, mint a homály,
És ott maradnánk halkán, szótlan, tétlen,
Hogy kik is voltunk, azt se tudva már
Körülöttünk hallgatna a homály . . .

VEZEKLÉS PARÁZNASÁGÉRT
FRANCISCO KARAM

Elfeküdtem szemedben.
Bocsáss meg.
Elaludtam szemedben.
Bocsáss meg.
Testedbe öltöttem egészen,
éreztem, hogy tapad rám
— bocsáss meg —
gyöngéden hogy feszül rám.
Hajlásaidban hajoltam,
önmagamat simogattam.
Bocsáss meg.
Ujjadban és karodban.
térdedben és nyakadban
— bocsáss meg, bocsáss meg —
én éltem a ruhádban.

PÁRBESZÉD A BOLDOGSÁGRÓL
RIBEIRO COUTO

— Áldott legyen a te országod.
— Idegen, te az én országomba jöttél, hogy megtaláld
a jót, amit otthon hiába kerestél,
nagyon szépen köszönöm, idegen.

— Eljöttem ide, hogy boldog legyek.
Bőséges, gazdag föld a te földed,
jöttem, hogy itt erős, gazdag és boldog legyek.

— Nagyon szépen köszönöm, idegen.

— Itt élnek majd az én fiaim,
itt születnek meg unokáim,
még bennem lesz a honvágy,
mikor e földön lehunyom szememet,
áldott legyen a te országod.

— Még egyszer nagyon köszönöm, idegen,
tudom, hogy minden, amit mondasz, igaz.
De mégis, mondd meg kérlek,
mondd melyik út visz a te földed felé?
Mondd, idegen, melyik út visz oda?
Elvágynom innen, el innen, el innen!
Idegen, én is boldog akarok lenni!

EGY BÚS MATRÓZHOZ
MANUEL BANDEIRA

Matróz barátom,
ki oly leverten
tér sz vissza bárkád
fedélzetére,
milyen gondolatok
foglalkoztatnak ?
Asszonyra gondolsz,
tünt szeretőre,
ki messze elmaradt
egy kikötőben ?
Vagy talán bánatod
gyökere nemesebb,
testvéribb, mélyebb ?
Mesze földről jött
matróz barátom,
tovahaladtál
közömbös-némán,
meg sem érezted
a férfibánat
belőlem áradt
testvérhullámát.

Józan-szomorún
mentél hajódra :
nem lenne jobb, mondd,
részegen térni vissza ?

Hazafelé
ballagok én is,
mint te a piszkos
gyűlölt hajóra,
mely a rakparthoz
kikötve vár rád ;
matróz barátom,
józan-szomorún
haladok én is.

Ha vízre szálltok,
melletted ott lesz
a végtelen tér,
a víz sós illata,
a csapkodó szél . . .

Ki lesz mellettem ?
Nem lenne jobb, mondd,
részegen térnem vissza ?

ÉNEK AZ ÚJSZÜLÖTTHÖZ

ADALGISA NERY

Elválasztalak téged az időtől és látom,
alig hogy megszületted,
már elkezdted meghalni.
Nyöszörgésednek mind örülnek öntudatlanul,
csak engem szomorít sok jövőendő tévelygésed.
Felfakad majd benned az önzés,
fel nő veled a gonoszság,
testvéred ellen indítasz harcot,
sok fájdalom oka leszel,
igaztalan és csak nagynéha jó.
Megtagadod majd eredetedet,
harcolni fogsz magaddal s meg kell mégis
ismételned nagyapád hazugságát,
apád törtetését,
anyád fondorlatát.

Az után indulsz, ami megneveltet
s nem az után, ami könnyezni késztet,
míg egy nap elfelejted önmagadat.

Mindenki nevetve ünnepel most,
 hogymegindultál a halál felé
csak én sírok veled, amiért
 megszülettél az embereknek.

A Rossz visszfénye vagy,
a kísérlet, amelynek szüleid
 nem merik bevárni végét.

Hadd tegyem el mosolyomat,
 hogymosolyodhoz keverjem,
majd ha Istenben elpihensz s a többiek siratnak.

VERS AZ ASSZONYRÓL,
AKI MELLÉM ÜLT A VONATON
AUGUSTO DE ALMEIDA FILHO

Az asszony, ki mosolyogva ült mellém a padra
Halvány és mégis mély mosolyával,
Mint egy gyerekkori Mária-kép,

Honnan a Szűzanya lila ruhában,
Egy-egy könnycseppel szomorú szemében
Nagy piros szívvel keble felett,

Nézett rám, szomorú gyermekre,
Ki annyiszor kértem tőle imámban
Azt a csodát, mely sohase jött,

Az asszony, ki mellém ült a padra,
Fiára gondolt, ki majd születik.

BRAZILIA FELFEDEZÉSE

LEVÉL V. S.-HEZ

VINCENTE DE CARVALHO (1866—1925)

Testvérem a betűben, bocsásd meg a hibámat,
Tudom, bűnös vagyok, de ne vess rám követ ;
Látod, barátod úgyse tesz mást, folyton hibákat
Reparál, miket megbán és újra elkövet,
Csupa seb teste-lelke, mégis hiába fárad.

Azazhogy . . . tudniillik . . . megmondom : attól félek,
Ha a bőröm fehér is . . . én indián vagyok,
Guiana¹ vér foly bennem és meztelen a lélek,
Mit rám egy duzzadtajku ős örökül hagyott,
Lényem ezért oly vad, primitív, suta, félszeg.

Képzeld el nagyapámat. Nem látott sose házat,
Az őserdő legmélyén boldog kacika volt,
Élete nagy piknikjén vidáman lakomázott,
A feje búbján büszkén lengett a tarka toll,
Mint a divat kívánta : erre nagyon vigyázott.

Szóval vadember volt ő, kinek bronzszínű teste
A meztelen szabadság ős fényében ragyog,
Ki gondtalanul dűl le egyet heverni resten
S tán kissé untan, mint kit nem vonz a kék titok,
Mit alkonyatkor bont ki a csillagfátylas este.

A földöntúli élet félelmét nem ismerve
A jövőbe egy bamba pillantást ha vetett,
A természet csapdáin magát keresztülverte
Cél nélkül, de gond nélkül leélt egy életet
S apró sétája végén a halál leteperte.

¹) Guiana: braziliai indián törzs; itt: általában indián.

Boldog tengődésének csak ennyi volt a titka :
Se törvények, se állam. Egy a cél : az evés.
Nem volt vagyona semmi, csak egy nyíl s egy parittyá
S egy színes ajkonfüggő, mely örök nevetést
Kényszerít rá az arcra s a száját tágra nyitja.

Most képzeld nagyapámat, mint társadalmi embert,
Száz erkölcsi kötöttség, ezer praktika közt.
A Rend ezer veszélyt rejt, szegény mozdulni sem mer,
Pénzzel, nyelvvel, formákkal kétségbeesve küzd
És rémülten csak kapkod és bámul sanda szemmel.

Képzeld megdöbbenését az őserdő fiának,
Ki tudta, szép az égbolt, ha kék, a nap, ha tűz,
És most ottan vergődik a vén Aszpáziának,
A kifestett Városnak utcáin ronda bűz,
Zaj, szenny, piszok között, hol nem találni fákat.

Most képzeld el, e durva és alázatos lelket
Magával hogy ragadja egy gyors, nyüzsgő tömeg,
Könyv, ujság, szentbeszédék hogy hatnak rá,
hogy tel meg
Szókkal, száz Tant és Rendszert milyen vakon követ,
Hol lelkétől bőréig mindent elérverelnek.

Képzeld: moccanni sem tud, ezer nyög verte guzsba,
Minden szalon útvesztő, csupa lánc a divat,
Meggötözi a törvény ezer paragrafussal,
Az Isten és a Milreis közt nem talál utat,
A másvilágtól retteg, a rossz varázsa húzza.

Igen, így kell képzelned indián nagyapámat,
Ki, míg ott élt az erdőn, önmaga ura volt,
Aludt, sétált, ebédelte, ha éppen kedve támadt
S mit orreimpája kedvelt, olyan szagot szagolt —
Szabad lélek, amelynek ma testem rabruhát ad.

Apró és könnyű lélek, mely kis kolibri szárnyon
Egy-egy virág fölé tán éppen hogy felrepült
És mostan varjúként kell, hogy a magasba szálljon
És kémelve a tájat, amely lent elterül,
Justitia mezőjén egy-egy dögöt találjon.¹

A caboclo² hiába majmolja Európát,
A tupi³ lelkét még nem szelidítette meg,
Eltitkolt lénye mélyén valami szaggató vágó,
Valamilyen hű emlék még mindig ott remeg
S őrzi a holt bozótot és a kiirtott flórát.

Néha én is úgy érzem, hogy kiver a hidegláz
Az őserdő után s hogy a tenger partja vár,
Embernemjárt bozótok emésztő vágya megráz
S mint megnyílt ketrecéből az őrzetlen rabmadár,
Futok a kultúrából, amely számomra fegyház.

Futok lélekszakadva, nem nézve balra, jobbra
S míg elmarad mögöttem a tolongás, a por,
Rohanok, nem hallgatva semmi újkori Jóbra
Ki az utcai zajban az erkölcsről papol
S megtisztulásra buzdít, míg önnön lelke rothadt.

Mint felséges templomba, felszabadulva, végre
Belépek az erdőbe, hol az Isten lakik,
Az ünneplő természet pompája mintha égne,
Villódzó glóriával az ég ragyog, vakít,
S szemem csak Őt bámulja, imádja megigézve.

¹⁾ Vicente de Carvalho ügyvéd, majd igazságügyminisztériumi tisztviselő volt.

²⁾ Caboclo: a braziliai

³⁾ Tupi: egyik legnagyobb braziliai indián törzs neve, itt általában indián

Sem szertartás, sem lelkész, sem oltár... Egy madárkar
Litániázza folyton dalát, hogy élni jó,
Holt itt, hol ott zsoltárként zümmög fel a darázsdal,
A nap aranyport hint szét és tömjént milliő
Illatozó virág szór mámorító varázssal.

Ujjáéledt vadember, ilyenkor pár napig rád
Bízom magam, Természet, hű vallás és barát,
Amerre kedvem tartja, elkódorgok mezítláb,
Csodás árnyat tud adni egy-egy lombos faág,
Öröm az ég, a föld, a fák, minden, szemem amit lát.

Leheverek a fűbe s roppant boldogság tölt el,
Hogy lelkem olyan könnyű, üres és lebegő,
És érzem, míg a testem érintkezik a földdel,
Hogy víz, szél, szél, szél, szél, szél, szél, szél,
Mint tenger korhadt ágot, mely többé sohse zöldell.

Se gondolat, se érzés . . . alszik a vágy s az emlék,
Meghalt a nevetséges illúzió, hogy a
Sorsukat idelelni tán akaratunk keverné . . .
Felejtve a perc, ocsmány féreg, melynek foga
Elrágja életünket s szövö az örök kelmét.

Az erdei magányban szóval mindent felejték . . .
Boldog vagyok . . . Felejttem a szörnyű diplomát . . .
A kölcsönvett léleknek, mely perről-perre kerget
Kimenőt adok s járok árkon és bokron át
Büszkén, mint aki érzi, hogy könnyű, kis pehely lett.

És a tenger . . . a tenger . . . annyi álom tudója,
Mikről magamnak is csak habozva vallanék,
Halkan szólít, folyton hív, hív új találkozóóra . . .
A tenger az nekem, mi a hívőnek az ég,
Elkábít, mint holdkórost a teliholdas óra.

Lásd, Valdomiro, rajtam a kultúra csak festék,
De még az indián ősz ott él a maszk alatt,
Ki csak heverne folyton, meg nem mozdítva testét,
Aki még egy ludnál is bambább s vadabb maradt,
Tibiriçá az őse, az istene a Restség.

Elrohanni, bevetni magamat a bozótba,
Az Óceánra szállni egy apró csolnakon,
Ez a vágy kínozt engem már születésem óta,
Ezért tüskés a multam, jelenem, holnapom . . .
Mert őseimnek éppen én lettem az utódja.

Ime, itt a tényállás, hiány nincs benne semmi,
S most megkérek, bocsásd meg barátod bűneit :
Levélpapírt írni nem tud, nem tud vizitbe menni —
De vajjon bűn ez ott, hol a restség ősi hit,
Egy félvad indiánnál, ki más nem tudna lenni ?

Hogy komolyan beszéljünk: úgy állunk most mi ketten,
Nincs mentség, mi prózában kimenthetné a sok
Mulasztást, mit, bevallom, ellened elkövettem :
A vers próbálkozik, hol a próza csak dadog.
A barát helyett most a költő hadd fizessen . . .

SZERELEM
MENOTTI DEL PICCHIA

Minden szeret!
A csillagok, rovarok, gyökerek
lehiggadt vággyal vagy vad szenvedéllyel,
az ég, a föld, a nappal és az éjjel,
minden szeret, minden szeret!

A szakadékok torka csupa kéj,
van, kit magához húz a buja mély,
csókja szédítő, ölelése izmos,
ölebe láz von s tébolyult szadizmus,
szólongat folyton és kínálja keblét,
hol vágyat és lázt csillapít a nemlét.

Vagy figyeld, hogyan ölel a lián:
fojtva, szorítva kúszik fel a fán
s a szálfá kényes, vastag törzse roppan
— a nő szerelme sem tud ölni jobban —
felfut egészen a lombokig a
sajgó erotika,
mint hogyha csók közt fojt két vad, meleg kar,
vagy rádtapad egy száj s lihegve megmar.

A szerelem s a halál násza titkos:
egy bomlott csókban, két parázna cinkos,
ha találkoznak, ellobban az élet.
A kéj — vad szenvedést ígér,
gyönyör — csak az, ami gyötör
és elpusztulsz, ha vágyadat kiéled,

Ezért látsz mindenütt, bárhova nézel,
szerelmet, mely öl, életet emészt el,
mely csellel harcol, akár a gyökér
s a föld nedvét szívja, ahova ér,
vagy fáj és szenved, mint a terhes ág,
mely földre hajlik s tiszta égbe vágy.

JEL AZ ÉGEN
CASSIANO RICARDO

És rejtelmes csillagkereszt¹ nyitotta szét
az égen négy kezét
s öt óriási mécs
kigyúladt, mint roppant jövőndölés :

. . . Erre a földre egy nap négy faj ér majd,
kiket négyféle vér hajt
ködéből távoli utaknak
amerre száraim mutatnak.
És vándorai minden egyes útnak
ide, ahol száraim összefutnak,
erre a földre érkeznek meg egykép
hogy itt válják belőlük egy faj, egy nép.

Erre a földre egy nap négy faj ér,
mikor a végső harc zaja elült,
mikor a szívek dühe kimerült
és a ruhákon megalvadt a vér ;
a testeken nem látni sebhelyet,
a gyűlölet kihal,
a fájdalom nem lesz csak apró felhő,
mely elsuhan és seb helyett
piros virágként fakad fel a dal . . .
És nem lesz többé gyűlölet a földön
és nem lesz többé faj, hogy fajt gyűlöljön.

Mert én vagyok az Út, mely sötét még,
de ha egyszer eloszlik a sötétség,
az emberség tündöklő útja lesz,

¹) A Dél Keresztje nevű csillagzat, amely Brazília felett ragyog.
Brazília első elnevezése Vera Cruz: Igaz Kereszt volt.

mert én vagyok a ragyogó kereszt,
az egyetemes szeretet szerezte
vérkeresztveződs csillagkeresztje.

A karjaimat felétek kitárom,
a tágas tér ölén, hogy hívjalak :
Ti mind, akik szenvedtek e világon,
gyertek, van még hely itt elég, nagy itt az ég,
feledtető e nagy tető,
elfértek mind az ég alatt !

Gyertek ti is, ti éhezők,
bőven teremnek a mezők,
itt jut mindenkinek falat !
S ki szomszúságtól eleped,
az mind ihatik eleget,
itt szomjan senki nem marad !

Mert én vagyok az Út, amely sötét még,
de ha egyszer eloszlik a sötétség,
az új ember majd énrajtam halad.

RIO DE JANEIRO
RIBEIRO COUTO

Túristáknak készült hegyek fogják körül a tengert,
a pitoreszk erdők rejtekeiben
angolok és argentinok orrcsipetetője csillog.
Oh a természet! *Very beautiful, indeed.*
A páncélosok csendesen pihennek a kék öbölben
s lövelik a békés barna füstöt.
Verejtékező portugálok szaladgálnak az utcán
s mit sem törődve a deviza
katasztrofális árfolyamzuhanásával
pénzt halmoznak a gyarmatárukért.

A város minden forgalmas sarkán
mozik csengője buzdítja folyton
a népet, hogy dolgozni elfelejtsen.

A robajos élet állandó forgatagában
buzgó köztisztviselők serege
járkál a demokratikus paloták között.
S mindenkit valami zürzavaros, de
boldog lelkesedés fűt
vibrálva, mint a napfény:
Brazília a világ legnagyobb országa!
A guanabarai öböl a legszebb öböl a világon!
A brazil nép a világ legintelligensebb népe!

SKANDALUM
PAULO SETUBAL

A helyi tekintélyek minden este
Az iskolánál összegyülekeztek
— Már ahogy ez szokásba van falun —
Hogy orrukat a más dolgába üssék.
Minket nagyon sokat szídott a község,
Mert karonfogva jártunk . . . Skandalum !

A patikus, ha este arra jöttünk
Összesúgott a jegyzővel mögöttünk
S odaszólt még a papnak is : No lássa !
És a derék, a jó öreg plébános
Fejét csóválva ráfelelt : Világos,
Ez a Zola-könyveknek a hatása !

De mi ketten, mit sem törődve mással,
Csak sétálgattunk tovább is egymással
És lenéztük a kicsinyes vidéket ;
Idillünket csak szóttuk és nevettünk
A megjegyzéseken — hiszen szerettünk
S még összesen nem éltünk negyven évet !

LÁNY A VIDÉKI ÁLLOMÁSON
RIBEIRO COUTO

Én nagyon szeretem azt a vidéki csendes
és névtelen megállót, hol nincsen forgalom
s hol éppen csak megáll egy-két percre az expressz.
Kopott kis állomás, meszelt fal, unalom,
és az ablak mögött egy lány, ki egyre les, les.

Ha befut egy szerelvény, függönye félve rezdül
és kémlel kifelé a csukott üvegen,
míg a hosszú vagon sor ablakain keresztül
kíváncsi utasok néznek ki hidegen
és bámulják a lányt, ki a szobában bent ül.

Egy fütty . . . s a messzeségben már elnyeli a köd
a házat és a lányt — mi rohanunk a gyorsal.
Csak én érzem, hogy engem valami odaköt,
és kérdezem: nem ő volt a várva-várt, örök,
az egyetlen asszony, kit nékem szánt a sorsa,
a hervadó, bús lány a tüllfüggöny mögött?

VIDÉK
RIBEIRO COUTO

I. Helyi történelem.

A fiatalok nem tudják, mikor keletkezett a város.
Nem tudják az öregek sem,
mert már nagyon régóta van így, ahogy most.

A temető dombjára kőkeresztet állított a nép.
Minden éjjel gyertyák égnek ott a szélben,
mint az oltáron.

Gyertyák a halottakért :
a helybeli lányok állították,
félnek, hogy különben nem mennek férjhez.

A nagyanyák se csinálták másképp.

II. A riói fiatalember.

Az adóhivatal elé lejár beszélgetni
nagykomolyan, minden este,
elragadtatott tisztelet veszi körül.

Vacsora után van : leszáll az enyhe éjjel,
megható túlzással kifestett lányok
érzelmesen sétálnak odaköszönnek : jóestét !

Egy-egy beszélgető csoportból
(a sötétben csak a kalapok konturja rajzolódik ki)
zsongó morajjal szállnak az ég felé
a házassági spekulációk.

III. Bezzeg a vasút . . .

A hullámszó öszvéryáj élén a hajcsárral
feltűnik az utca végén.

Az adóhivatal előtt
a helység főbb személyiségei
gúnyos-búsan csóválják fejüket.

A nap áttüzesíti a kociút kőkockáit
(akkor rakták le, mikor itt járt a császár)
az öszvérek riadtan felszaladnak a járdára
és lelegelik a fák ágait.

Hangosan pattog a hajcsár ostora,
megindul a nyáj, majd sárga porfelhőben
eltűnik a dombon.

Az adóhivatal előtt, az árnyékban
a helység főbb személyiségei
tétlen kezükben sodrott cigaretta,
szívük mélyén politikai csalódások
s az utolsó kérvény fogadtatásának keserve :
„alulírottak” hiába kértek vasutat a kormánytól.

A KAUCSUKFACSAPOLÓ ALTATÓDALA
MARIO DE ANDRADE

Brazil kaucsukfacsapoló,
az őserdő homályán
aludj, aludj.
Hogy lásd, hogyan szeretlek,
altatódalt írok neked,
altatódalt, hogy elpihenj.
Nem könnyű feladat ez,
szeretnék szólni, s nem tudok,
hallani vágyom s nem tudom
a braziliai szót,
mely álmod hozzon szemedre . . .
Aludj, kaucsukfacsapoló . . .
Milyen lehet a sötétség
az acrei¹ őserdőben ?
Milyen lehet az illata,
lágysága vagy keménysége
annak a földnek, mely az enyém is ?
Nem szálnálmas, hogy én nem hallom
az uirapuru² dalát,
nem hallom csak hallomásból,
nem ismerem csak képről ?
De te csak aludj, aludj
az őserdő homályán
acrei kaucsukfacsapoló,
brazilabb, mint én vagy bárki más.

¹) Acre: Brazília legnehezebben megközelíthető, szinte egész területén bozóttal borított állama.

²) Uirapuru: braziliai madár

Látod, kaucsukfacsapoló,
oly szívesen elnéznélek,
símogatnálak, míg alszol,
de vigyázva, fel ne ébredj,
elsimítnám óvatosan
homlokodból hajadat.
Egyet-mást már tudok rólad . . .
Nem vagy túlságosan testes,
inkább vézna, alacsony,
s olyan sápadt, Uram Jézus,
mintha nem is volna véred —
de azért erős a kecske !
Nem vagy szép, de elegáns sem,
ritkán szólsz csak és mogorván,
nem sportolsz és nem viselsz
tropikál ruhát . . . egyszóval
nem költesz ezer dologra,
ami vígasztal s talán örömet ad.

De brazil vagy izig-vérig
brazilabb, mint én vagy bárki más.
II. Péter császárt mi
kergettük ki, te meg én . . .
a londoni bankároknak
mi tartozunk, te meg én . . .
nyakig úszunk adósságban,
de mikor dolgozni kell,
megdolgozunk, te meg én —
hogy N. N. képviselő úr
lányának a nyakacsáján
igazgyöngy legyen a dísz . . .
— aludj csak, bajtárs, aludj csak —
de soha nem láttuk egymást,
nem tudunk egymásról semmit,

sose hallottunk egymásról,
nem is hallunk sohasem.

Tudd meg, kaucsukfacsapoló,
én nem tudok semmit, de semmit,
pedig könyvek vesznek körül,
zsarnok könyvek, élősdiek,
kik minden vért és minden pénzt
kiszipolyoznak belőlem
s egyből sem árad szeretet.
Bizony nagyon magam vagyok
ezen a bölcsességfarmon,
magam vagyok az emberész
ennyi „csodás” terméke közt,
s nem hallom társaim szavát,
a gauchók távoli szavát,
kiket olyan boldogtalan
szeretettel szeretek.

Biztosan te sem képzeled,
hogy valahol egy más brazil,
valahol délen egy költő
azon töpreng, hogyan alszik
a kaucsukfacsapoló
s azt kívánja, hogy az álma
tisztá, mély, boldog legyen.
Sőt azt hiszem, mindez téged
nem érdekel egy cseppet sem
s tán untatna is, ha tudnád.
De én barátod vagyok
és mégis azon igyekszem,
hogy ne menjek el melletted
közönyösen, közömbösen . . .

A gondolatom s a vágyam
 (. . . közönyöm és unalmam . . .)
a kaucsukfák árnyékában
 (. . . közönyösen, unottan . . .)
körültted ólálkodik,
körülölel szeretettel . . .

Aludj, kaucsukfacsapoló,
szeretetem körülfog
aludj, aludj, brazil,
aludj, bajtárs, aludjál,
barátságom körülfon.

Aludj, brazil, aludjál,
aludj . . . brazil . . .
brazil . . . aludj, aludj.

EZ A FEKETE FULÓ!

JORGE DE LIMA

Ültetvényes volt egy ősöm,
valamikor nagyon régen,
egy nap csinos néger lány
toppant be a házába,
az volt a neve : Fuló.

Ez a fekete Fuló !

Ez a fekete Fuló !

Hé Fuló, hé Fuló !
— az Úrnő így kiabált —
eredj, vedd meg ágyamat,
gyere ide, fésülj meg,
gyere, Fuló, segíts,
vedd le a ruhámat !

Ez a fekete Fuló !

Ügyes lány volt Fuló !
ott is fogták szobalánynak,
hogy az Úrnőt kiszolgálja,
hogy az Úrra vasaljon.

Ez a fekete Fuló !

Ez a fekete Fuló !

Hé Fuló, hé Fuló !
— így szokta hívni az Úrnő —
gyere Fuló segíteni,
legyezgesd a testemet,
nagyon megizzadtam, Fuló !
Vakard meg a hátamat,
tettezd ki a hajamat,
lóbáld meg a függőágyamat,
mondj nekem egy szép mesét,
mert leragad a szemem.

Ez a fekete Fuló !

„Egyszer volt egy hercegasszony,
szép nagy kastélyban lakott,
a ruháján rajta volt
a tenger minden hala.
Bebújt egy kacs a lábába,
egy liba lábán előbújt,
a király küldött, hogy róla
még öt mesét meséljek.”

Ez a fekete Fuló!
Ez a fekete Fuló!

Hé Fuló, hé Fuló!
Keresd meg a gyerekeket,
hajtsd már őket lefeküdni.
„Anyácskám szépen megfésült,
mostohám meg akart ölni,
mert a rigó minden fűgét
leszedett a fügefáról.”

Ez a fekete Fuló!
Ez a fekete Fuló!

Hé Fuló, hé Fuló!
— így kiabált az Úrnő,
magához hívta Fulót —
hol a parfümös üvegem,
amit nekem Urad küldött?
Tudom már: te loptad el!
Te loptad el: no megállj!

Ez a fekete Fuló!
Ez a fekete Fuló!

Az Úr elment, hogy megnézzé
hogyan korbácsolja meg
az intéző Fulót!
A lány leengedte ruháját.
Az Úr azt mondta: Fuló!

(Úgy elsötétült az arca,
hogy Fuló sem feketébb !)

Ez a fekete Fuló !
Ez a fekete Fuló !

Hé Fuló, hé Fuló !
Hol van a csipkezebkendőm,
amit az Uradtól kaptam,
hol az övem, hol a melltűm,
hol az aranyolvasóm ?
Tudom már : te loptad el,
te loptad el : no megállj !

Ez a fekete Fuló !
Ez a fekete Fuló !

Az Úr egyedül akarta
megkorbácsolni Fulót.
A lény ledobta szoknyáját,
az ingét is levetette,
ott állt feketén Fuló,
anyaszült meztelenül.

Ez a fekete Fuló !
Ez a fekete Fuló !

Hé Fuló, hé Fuló !
Hova tetted Uradat,
akit Isten adott hozzám ?
Tudom már, te loptad el,
megállj, fekete Fuló !

Ez a fekete Fuló !

TAGUIMEGERA HALÁLA

LOBIVAR MATOS

A törzs orvosa, a bare
kijelentette, hogy a kacika meg fog halni.

Taguimegera, öreg indián, a bororo¹ törzs főnöke
nem eszik többé, nem iszik többé,
megmondta a bare, hogy meg kell halnia.

Szalmafedeles palotájában
fonott ágyán hever egykedvűen,
nézi a férfiakat, akik körülveszik,
várja a halált, aki nem késhet.

Meghalt Taguimegera . . .

Megkezdődik a gyászszertartás, a bocororo :
kiterítik a földön és virággal borítják
a főnök kiaszott testét.

A törzs táltosa, az areotorare
rekedt urutau-hangján² gyászdalba kezd,
rázkódik tollas teste,
csapkodja a földet a lába.

A rokon indiánok vállukra emelik a testet,
odébb viszik, s otthagyják virágokkal borítva,
s lassan ellepik a férgek.

Napok múlnak.
Mikor a test feloszlott,
a földről elviszik a folyópartra.

Csontjait ott lemossák és elássák
egy mélyre vájt gödörben,
örökre ott maradnak,
mert nem keveri össze soha senki,
senki !

¹⁾ A bororok civilizálatlan, de békeszerető, vadászból és halászból élő indián törzs, a Mato Grosso bozótjában.

²⁾ Az urutau braziliai madár: hangjának olyan babonás jelentőséget tulajdonítanak, mint nálunk a kuvikénak.

BRAZÍLIA

RONALD DE CARVALHO (1893—1935)

A tiszta napfény e perceiben, míg meg sem
lebben a pálmák lombja, míg símán ragyognak a
kavicsok, s fények, szikrák, csillámok tündökölnek,
hallom Brazília hatalmas énekét.

Hallom az iguassui vízesés hablovait, hogy
futnak a sziklák meztelen élén, hogy ágaskodnak,
toporzékolnak a friss, párás levegőben, hogyan veri
lábuk az ütemet az üde reggel zöld vízcseppjei, zöld
buborékai közt ;

hallom szomorú dalodat, komor és barbár dalo-
dat, Amazonas, lassú vizedet, mely lustán úszik,
mint sűrű olaj, mely lassan hömpölyög, hömpölyög
egyre, medre meredek partját nyaldossa, kiszaggat-
ja a fák gyökerét és szigeteket sodorva magával,
bezúdul a szelíd Oceánba, mint a bika, melyet dár-
dák, lándzsák, botok, ágak hajszoznak, míg be nem
ront a küzdőtér közepére ;

hallom a földet, hallom mint roppan repedezve
a rög forró anyatestén, mint pezsdül az erdőn bronz-
lábú favágók talpa alatt, hogy porlik millió görgő
göröngyre, milliárd porszemre Joazeiro útjain, hogy
izzik, lángol kemény kérgével a cratói platón ;

hallom a rengetegek zsvaját, hallom, hogy
csengve zengnek, zsongva zsvongnak, csicseregve
fecsegnek az erdők, darazsak dobja dobol, csőrök
csapata csíp, méhraj moraja száll, begyek feszülnek,
szárnyak zízegnek, suhognak, szállnak, rovarok cir-
pelnek, csattognak rágnak, — hallom a rengetegek
zsvaját az ég kék boltja alatt ;

hallom, hogy kacagnak a friss patakok, hogyan
pattannak vígan a pizstrángok hátán a nyeregbe,

hogyan ingerlik az iszapba búvó, aranyos hátú
gyors halakat;

hallom, hogy őrlik a malmok a nádat, hogy
telnek csurgó mézzel a kádak, hogy csurran a mézga
a fazekakba, hogy vág a bozótba útat a fejsze, hogy
rág a fatörzsbe útat a fűrész, hogy fut a farka:
Szélesebes, Szikra, Vaszfogú, Cápa meg a többi fürge
vadász, a menekülő nyúl, a futó kis sussuarana¹
után, hogy sütkéreznek a napban a tócsák és po-
csolyák, hogy csattog a kaitetuk² állkapcsa, mikor
lesből rátörnek az őserdők árellepte szegélyén alvó
kaimánok csapátára:

hallom, hogy dalol, zümmög, harsog, üvölt
egész Brazília földje;

hallom a függőágyak suhogó lengését, a szí-
rénák vad sívítását, gyárak pörölyös, kalapáló, zúgó,
zengő, dohogó moráját;

hallom, hogy robban az ekrazit, hogy csikorog-
nak a kikötők emelődarui, hogy keringnek a
kerekek, hogy süvítnek a sínek, hogy zengnek a völ-
gyek, a dombok: hallok nyerítést, bőgést, ugatást;
hallom, harang szól, rakéta pukkan Ouro Pretoban,
Bahiában, Congonhasban és Sabarában; hallom, a
tőzsdék hogyan szajkózzák értékpapírok árfolyamát,
a felhőkarcolók tövében hogy nyűzsög az utcasereg;
hallom a sokféle faj kiabálását, mit a nyílt kikötők-
ből az ország szíve felé űz, hajt a dagály;

a tiszta napfény e perceiben hallom egész
Brazíliát; napbarnította hazám, itt úszik előttem a
levegőben minden beszélgetés, ami földedről ég fel
száll; hallom, a kávéültetvényeken hogy beszélget a

¹⁾ Sussuarana: apró, a nyúlhoz hasonló emlősállat.

²⁾ Kaitetu: braziliai vastagbőrű.

szüretelő, mit mondanak a bányászok a föld sötét tárnái ölén, a vasmunkások a gyárak izzó kohóiban, a gyémántkeresők, míg szűrőiken átszűrik a földet, a munkavezetők a farmok forró terrasán ;

de a tiszta napfény e perceiben, míg meg sem lebben a pálmák lombja, míg símán ragyognak a kavicsok, s fények, szikrák, csillámok tündökölnek,

én elsősorban és mindenekfelett
rengő bölcsőid dalát hallom, Brazília, ringó bölcsőidét, hol gondtalan alszik, míg barna arcára egy csepp tej csurran kicsi szájából,
alszik a holnapi ember.

MIRA-COELI

A TÉKOZLÓ FIÚ
JORGE DE LIMA

Gyáarak kerékfogai között akár a férgek
nyúzsögnek a munkások levágott ujjai,
műhelyek gépszíján gyermekek
szétmorzsolts belei futnak ide-oda,
munkáslányok színe és mosolya elhal
szövőszékek monoton moraja közt;
megette a repülőgép a kóbor fiak
anyaváró vágyakozását,
vannak már gépek ifjakat vakítani
kik látni vágyták, hogy halad a világ.

Meg kell örülni, jaj, úgy üldöz
a gépek gyilkos gőgje s ereje.
Hova lett a mécses reszkető világa,
hogy beragyogja régies dalomat?
A költészet liturgiája elveszett,
az Osram-lámpák fénye gyászosan
homályosít el minden verset itt.

Jaj! van e földön oly szomorúság,
melynek még könnye sincs,
meddőségében annyira kiszáradt.

Ide-oda rángatott test vagyok én.

Szemem a föld felszínén kóborol,
de nagyobb veszélyek fenyegetik,
mintha az égre szállva csillagok közt
próbálná a szemlélődés akrobatikáját.

Nagymamácskám, messziről jövök én
évszázadok óta gyalogosan,
taníts meg újra térdepelni,
este van már, hadd aludjak el.

A VIZESKORSÓ
TASSO DA SILVEIRA

A kietlen kőbányára
tüzes sugarat nyilaz a nap.

Szikkadtan felrepedezett a föld,
a forró por
elperzselte a leveleket.

Csak egy fa nyújtja résztvevő lombját.
Alatta az árnyékban,
egy pohos agyagkorsó
a munkások tikkadt szeme előtt
nedves, lélegző pórusaiban
összesűríti
a világ minden boldog tájának
végtelen frissességét.

EGY PILLANAT A KÁVÉHÁZBAN
MANUEL BANDEIRA

Mikor a temetési menet elvonult,
a kávéház vendégei
gépiesen kalapot emeltek,
szórakozottan köszöntek a halottnak,
szemük az életet kereste,
abban merült el,
abban bízott.

Csak egy vendég emelte meg kalapját
széles, nagy mozdulattal
és nézett sokáig a kocsí után.
Ő tudta, hogy az élet céltalan, komisz túlekedés,
csalás,
és üdvözölte az anyagot, mely a lélektől
örökre megszabadultan haladt el
a kávéház előtt.

AZ ÚT KÖZEPÉN

CARLOS DRUMMOND DE ANDRADE

Az út közepén volt egy kő
egy kő volt az út közepén
volt egy kő
az út közepén egy kő volt.

Sohasem felejttem el ezt az eseményt
amíg csak fáradt retinám él.

Soha nem felejttem hogy az út közepén
volt egy kő
egy kő volt az út közepén
az út közepén egy kő volt.

MIÉRT SÍRNÉK?

AUGUSTO FREDERICO SCHMIDT

Miért sírnék, hiszen rózsaszín az ég,
s hajnalkák hajladoznak könnyű szélben ?
Miért sírnék, mikor boldogság jár az utakon,
és portugál falvak templomaiban szól a harang ?
Miért sírnék, ha egyszer a cirkuszok
tele vannak gyerekekkel,
ha a költészet tovairamlík a
soha-többé-hegy kövein?
Miért sírnék, hiszen felhangzik alkonyatkor a klarinét
s miséznek Brazília zugaiban ?
Miért sírnék, hisz szűzleányok halnak,
betegek nevetnek,
csillagok nevetnek a júniusi égen ?
Miért sírnék, miért,
mikor az úton jázminok nyílnak
s fehér lányok szerelmesek ?
Miért is sírnék, Istenem,
ha egyszer boldog vagyok és szegény,
boldog, mint a kórházak ismeretlen szegényei,
mint a vakok, kiknek a fény szebb, mint a fény,
boldog, mint eltartott koldusok,
mint az első csók után megúnt szeretők,
mint váratlanul megtapsolt vén táncosnő,
boldog, mint az alvó rabok —
miért sírnék ?

MIRA-COELI
JORGE DE LIMA

December hóban válik láthatóvá.
FigyeljeteK akkor hajnaltól kezdve :
Mira-Coeli jön majd közétek élni !
A tengerészek azt hiszik, hogy egy fantom-hajó,
a lányok születendő ikreikre gondolnak,
a pásztorok a bárányra, mely elveszett :
de nem jelenik meg csak Mira-Coeli majd.
Ha ujjatokat szürkészöld penésszel szennyezi a pénz,
nem láthatjátok meg soha.
Ha szomorú gondolat jár eszetekben,
nem láthatjátok meg soha.
Ha gerincetek zsarnok előtt hajlong,
ott fogtok állni, mint született vakok,
mert amíg foltokat lát itt a földön,
a csillagzat meg nem mutatkozik.
Soha nem hallott zaj kell, hogy jelentse
a világ másik végéről a hírt :
remegnek már a hamis istenek.
Akkor Mira-Coeli leszáll a víz színére,
a levegőben megragyog,
ajka megérinti ajkatokat
és ég és víz között áttalatok
történik majd csillagfogyatkozása.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ (Octavio Fialho)	Oldal 5
-------------------------	------------

BEVEZETÉS	8
-----------	---

ELEFÁNTCSONTTORONY

Aristeo Seixas : A portugál nyelv	19
Menotti del Picchia : A szonetthez	20
Olavo Bilac : A pók szerelme	21
Alberto de Oliveira : Vágyódás	22
Manuel Carlos : Kariatíd	24
Pedro Saturnino : Egy tó lilium	25
Correa Junior : A szomorú költő négy barátja	26

LÉLEKTŐL LÉLEKIG

Cruz e Souza : Lelkek börtöne	29
Cecilia Meirelles : Arról, aki egyszer eljön	30
Francisco Karam : Vezeklés paráznaságért	31
Ribeiro Couto : Párbeszéd a boldogságról	32
Manuel Bandeira : Egy bús matrózhoz	33
Adalgisa Nery : Ének az újszülötthöz	35
Augusto de Almeida Filho : Vers az asszonyról...	36

BRAZÍLIA FELFEDEZÉSE

Vicente de Carvalho : Levél V. S.-hez	39
Menotti del Picchia : Szerelem	44
Cassiano Ricardo : Jel az égen	46
Ribeiro Couto : Rio de Janeiro	48
Paulo Setubal : Skandalum	49
Ribeiro Couto : Lány a vidéki állomáson	50
Ribeiro Couto : Vidék. I. Helyi történelem	51
II. A riói fiatalember	51
III. Bezzeg a vasút...	52
Mario de Andrade : A kaucsukfacsapoló altatódala	53
Jorge de Lima : Ez a fekete Fuló!	57
Lobivar Matos : Taguimegera halála	60
Ronald de Carvalho : Brazília	61

MIRA-COELI

Jorge de Lima : A tékozló fiú	67
Tasso da Silveira : A vizeskorsó	68
Manuel Bandeira : Egy pillanat a kávéházban	69
Carlos Drummond de Andrade : Az út közepén	70
Augusto Frederico Schmidt : Miért sírnék?	71
Jorge de Lima : Mira-Coeli	72

A Brazília üzen c. kötet újrakiadását a São Paulo-i
Odorico Mendes Alapítvány támogatása tette
lehetővé

A reedição do livro "Mensagem do Brasil" foi pos-
sível graças ao apoio da **Fundação Odorico Mendes**
de São Paulo.

ÍBISZ KÖNYVKIADÓ BT.
1173 Budapest, Búbosbanka u. 5/b
tel/fax: 256-57-91
elektronikus levelezés: bubosb@posta.net
Felelős kiadó Rosta Katalin
Nyomta a Gyomaendrődi Kner Nyomda
Felelős vezető Papp Lajos igazgató
A technikai munkálatokat végezte: Felde Csilla
Készült Gyomaendrődön, 2001-ben
Megjelent 4,75 ív terjedelemben,
ISBN 963 9294 08 X